

ЦИВІЛЬНЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 346.52

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v3.2023.2>

Н. П. Капітаненко
orcid.id/0000-0002-1475-5784
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Модернізаційні зрушення в економіці України та її орієнтація на пріоритети світового розвитку вимагають розробки й формування нових підходів у сфері управління економічними процесами. Забезпечення високих темпів економічного зростання України, інноваційний характер перетворень, визначення перспективних стратегічних орієнтирів – умова її успішної інтеграції в Європейське співтовариство. Сталий розвиток українського суспільства може бути забезпечений збалансованістю його розвитку в економічному, соціальному та екологічному аспектах.

Підприємницька діяльність як багатогранне комплексне соціальне явище займає одне із провідних місць у суспільстві, сприяючи його інноваційному розвитку та впровадженню європейських стандартів життя, забезпечуючи найбільш повне задоволення потреб людини і суспільства. Прагнення суб'єктів підприємництва покращити результативність діяльності сприяє використанню ними в межах чинного законодавства новаторських форм і методів діяльності та управління, конкурентоздатних технологій та продукції, різноманітних організаційно-технічних рішень з метою суттєвого поліпшення якості продукції чи послуг в умовах посиленої конкуренції.

Важливою для суспільства є соціальна складова підприємництва, особливо в умовах воєнного стану. Ефективне функціонування діючих суб'єктів підприємництва та створення нових оптимізують ринок праці, сприяють наданню робочих місць, використанню потенціалу працівників. В умовах ринкової економіки актуальним залишається питання удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів підприємства, зокрема малого та середнього підприємства. Незважаючи на наявність значного потенціалу, нинішній стан розвитку України характеризується існуванням проблем у сфері реалізації прав підприємств. Ми спробували систематизувати

й обґрунтувати відповідно до чинного законодавства, правозастосовної практики і, звичайно, на базі теоретичних доробок учених свою позицію щодо удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів підприємницької діяльності. Вказані обставини і обумовлюють актуальність дослідження.

Мета статті полягає у встановленні напрямів удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів малого та середнього підприємництва на основі аналізу нормативно-правових актів, наукових джерел та результатів правозастосовної практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми та перспективи розвитку малого і середнього підприємництва постійно перебувають у полі досліджень правників, економістів, управлінців. Значний внесок у дослідження механізму реалізації прав підприємств зробили вітчизняні науковці: О.А. Беляневич, А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, І.В. Головань, С.М. Грудницька, Д.В. Задихайло, М.І. Козюбра, В.К. Мамутов, Н.О. Саніахметова, В.С. Щербина та інші. В той же час, наукові роботи С.В. Глібка, О.А. Гречко, Д.М. Белова, А.В. Кучеренко, В.Є. Мігашка, А.Ю. Олійника, І.А. Шуміло також є складником наукової джерельної бази дослідження. Утім, враховуючи постійні зміни в законодавстві стосовно підприємницької діяльності та пошук оптимальної моделі системи управління в означеній галузі, усе ж таки проблематика механізму реалізації прав суб'єктів малого та середнього підприємництва порушується фрагментарно і потребує подальшого вирішення.

Виклад основного матеріалу. Право, як атрибут цивілізованого суспільства, врегульовує відносини між суб'єктами як безпосередньо в державі, так і за її межами щодо інших держав. Фактично, право надає можливість суспільству вберігати себе і розвиватися надалі, розкриваючи свій потенціал. Право містить великий набір засобів, форм і способів, які дозволяють

йому врегульовувати відносини. Насамперед, право забезпечує узгодженість дій учасниками суспільних відносин, встановлюючи нормативні межі [1, с. 36].

Результативність якісних змін у будь-якій галузі суспільного розвитку багато в чому визначається станом, якістю та повнотою відповідних норм права. Відсутність чи неузгодженість правових норм, які регулюють певні суспільні відносини, не сприяє їх належному розвитку, викликає труднощі під час реалізації прав та інтересів їх учасників, ускладнює процедуру виконання повноважень компетентними органами державної влади та місцевого самоврядування [2, с. 38]. Швидкозмінюваність та динамічність суспільних процесів мають бути обов'язково враховані в правовому регулюванні. Це стосується і такої сфери як підприємницька діяльність, зокрема суб'єктів малого та середнього підприємництва.

Осучаснене правове регулювання має містити не лише норми права, але й механізм їх здійснення. Саме тому має бути передбачений правовий інструментарій, завдяки якому механізм правового регулювання стає ефективним [3, с. 12]. Серед правників існує різне розуміння механізму реалізації прав. Узагальнення думок науковців щодо означеного питання надає можливість вважати, що механізм реалізації прав – це сукупність певних правових засобів, які використовують суб'єкти в своїй діяльності, та завдяки яким відбувається досягнення конкретної мети.

Механізм реалізації прав суб'єктів підприємництва, на наш погляд, має містити: норми права, які безпосередньо регулюють вказаний вид діяльності та передбачають права, свободи та гарантії статусу; органи влади, наділені відповідними повноваженнями задля представництва інтересів суб'єктів підприємництва та здійснення контролю їх діяльності, а також процедуру взаємодії зазначених органів; підстави для застосування юридичної відповідальності до підприємців; засоби захисту прав та законних інтересів суб'єктів підприємництва; громадські об'єднання для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів підприємців.

Розглянемо деякі складові механізму реалізації прав суб'єктів малого та середнього підприємництва, які «забезпечують близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктах господарювання та 37% податкових надходжень» в Україні [4]. Нормативні акти, які забезпечують ефективне правове регулювання у відповідних сферах суспільних відносин, зазначають М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та інші теоретики права, існують у вигляді ієрархічної системи, в основі якої лежить юридична

сила актів [5, с. 192]. Концептуальні засади прав суб'єктів підприємництва заклала Конституція України, зокрема ст. 42 встановлює право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Положення вказаної статті системно пов'язані зі статтями 13, 14, 15, 41, 43, 54 Основного Закону, які врегульовують питання як господарської діяльності, так і питання власності [6].

Опираючись на положення ст. 9 Конституції України про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України, міжнародними актами, які регулюють права людини загалом, включно й у сфері підприємництва, є: Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 грудня 1966 року та інші.

Нормативне забезпечення діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва постійно вдосконалюється і містить як загальні нормативно-правові акти (ГК України, ЦК України, ПК України, Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 року, Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06 вересня 2005 року та інші), так і спеціальні, зокрема, Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року [7]. Крім того, розпорядженнями Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 року № 504-р та від 10 травня 2018 року № 292-р було схвалено та затверджено відповідно Стратегію розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року та План заходів її реалізації (35 завдань, які містять 63 заходи) [8]. Отже, подальше становлення механізму реалізації прав суб'єктів малого та середнього підприємництва опирається на правову базу, яка постійно осучаснюється відповідно до змін в українському суспільстві.

Роль малого та середнього підприємництва в економіці неухильно зростає за всіма показниками (частка обороту, зайнятості, середній обсяг продажів), особливо після підписання Угоди про асоціацію між Україною і Європейським Союзом в 2014 році, яка передбачає суттєві нововведення щодо упорядкування суспільних відносин у сфері підприємницької діяльності [9]. Зміни також пов'язані зі швидким розвитком галузі інформаційних технологій, сфери послуг та створенням

ринку землі в країні. Кількість активних суб'єктів підприємництва (юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців) на душу населення на 2020 рік складала 45+ на 1000 жителів. Схожа ситуація у Польщі, де їхня кількість дещо нижча, ніж у середньому в ЄС, але вища, ніж у більшості європейських країн [10].

Зважаючи на важливість підприємницької діяльності для суспільства, держава має уважно ставитися до управління вказаною сферою, «оптимально поєднуючи ринкове саморегулювання економічних відносин суб'єктів господарювання та державне регулювання макроекономічних процесів» (ч. 1 ст. 5 ГК України) з врахуванням відмінності між великими та малими і середніми підприємствами. З метою забезпечення прозорості діяльності органів державної влади, сприяння зниженню рівня корупції та запобігання недобросовісній (нечесній) поведінці стосовно суб'єктів підприємництва в Україні, а також з урахуванням положень Меморандуму про взаєморозуміння щодо підтримання української антикорупційної ініціативи від 12 травня 2014 року, укладеного між Кабінетом Міністрів України, Європейським банком реконструкції та розвитку, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Американською торгівельною палатою в Україні, Європейською Бізнес Асоціацією, Федерацією роботодавців України, Торгово-промисловою палатою України, Українським союзом промисловців і підприємців та відповідно до ст. 48 Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 року було утворено Раду бізнес-омбудсмена та схвалено Положення про Раду бізнес-омбудсмена [11]. Варто зауважити, що були альтернативні пропозиції створення нового для України інституту – податкового омбудсмена з метою забезпечення стабілізації податкової системи, підвищення ефективності її функціонування, гарантування додержання прав платників податків, відновлення їх порушених прав та з врахуванням досвіду деяких зарубіжних країн (Австралії, Великобританії, Грузії, Канади, США) [12, с. 129]. Однак вказана ініціатива не отримала законодавчого втілення. Відповідно до чинних норм права, Рада бізнес-омбудсмена як медіатор у стосунках бізнесу з державою, розглядає звернення підприємців щодо недобросовісної поведінки з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування та державних компаній. Навіть в умовах воєнного стану установа динамічно розвивається та докладає зусиль, щоб українські підприємці мали доступ до послуг із захисту своїх прав. На порталі «Дія. Бізнес» створено та введено новий інформаційний розділ «Допомога від Ради бізнес-омбудсмена».

В процесі формування ефективної системи органів державної влади у сфері підприємни-

цтва, було створено Державну установу «Офіс з розвитку підприємництва та експорту», метою діяльності якого є сприяння розвитку та підтримка малого і середнього підприємництва, підтримка та просування експорту товарів, робіт та послуг українських виробників відповідно до програмних документів Кабінету Міністрів України, інших документів державного планування [13]. Установа почала будувати мережу центрів підтримки «Дія. Бізнес» по всій Україні, це сучасні, комфортні та прогресивні локації, де суб'єкти малого та середнього підприємництва можуть отримати безоплатні консультації, відвідати бізнес-події, навчатися, шукати інвесторів та партнерів, тестувати свій продукт на спеціальній рор-ур-локації перед випуском на ринок споживання [14].

Сьогодні малий та середній бізнес адаптується до нових реалій, після пройдених перешкод через пандемію COVID-19 настав час функціонування в умовах воєнного стану. За результатами опитування Європейської Бізнес Асоціації лише 6% підприємців не зазнали жодних втрат в результаті збройної агресії. Введення воєнного стану сприяло внесенню відповідних змін до вітчизняного законодавства та запровадженню державних програм, спрямованих на підтримку української економіки шляхом лібералізації, дерегуляції та посилення державної допомоги суб'єктам підприємництва. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 року № 246-р було затверджено план невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію [15]. Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24 березня 2022 року були адаптовані положення щодо оподаткування ПДФО власно виробленої сільськогосподарської продукції та звільнення від сплати ПДВ платників єдиного податку третьої групи на особливих умовах; подовжено з трьох до шести місяців період протягом якого платники, які не мали змоги подати податкову звітність, повинні виконати обов'язок щодо повної подачі звітності після закінчення особливого періоду; звільнено від оподаткування ввізним митом товари, що ввозяться на територію України в режимі імпорту та звільнено від ПДВ операції з ввезення товарів на митну територію України платниками єдиного податку першої, другої та третьої групи, що сплачують податок за ставкою 2% тощо [16]. Крім того, було запроваджено урядову програму безповоротних грантів «єРобота», спрямовану на створення та розвиток бізнесу, навчання,

активізацію підприємницької діяльності та стимулювання створення робочих місць (на сьогодні проект включає шість грантових програм) [17].

Відтак, проведення державою означених заходів, на наш погляд, сприяє покращенню механізму реалізації прав суб'єктів підприємництва. Саме вдалі своєчасні кроки держави та життєстійкість, адаптивність і ризиковість підприємців допомагають їм вистояти, реорганізуватися чи започаткувати новий бізнес, ставши надійною опорою для суспільства та держави в умовах воєнного стану. «Сплата податків і волонтерські проекти, підтримка Збройних Сил України та інвестиції, захищені робочі місця та стабільні заробітні плати попри війну стали обов'язковим правилом як для невеликих підприємств, так для промислових компаній» – зазначається в Маніфесті українського бізнесу на захист 42 статті Конституції, з яким бізнес 28 червня 2023 року звернувся до Президента України. Підприємці визнають, що країну накрила хвиля корупції та рейдерських атак, незаконний тиск на власників підприємств з боку корупціонерів спричинив другу хвилю еміграції промислового бізнесу за кордон, результатом якої є втрата робочих місць, тобто постає питання національної безпеки [18]. Така ситуація актуалізує проблематику забезпечення державою права кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом (ст. 42 Конституції), з врахуванням того, що зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії (ст. 3 Конституції). Наявність перепон всередині держави в процесі здійснення підприємницької діяльності вказує на недосконалість механізму реалізації прав підприємців. Держава має виконувати свій головний обов'язок – утверджувати та забезпечувати права і свободи людини, зокрема гарантувати суб'єктам малого та середнього підприємства право на здійснення діяльності. Для досягнення мети необхідно гармонійно поєднувати всі складові механізму реалізації прав підприємців шляхом активної комунікації та взаємодії учасників процесу.

Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179 [19], визначає стратегічні цілі та шляхи їх досягнення у напрямку «Підприємництво», приділяючи значну увагу питанню розвитку малого та середнього підприємництва. Виконання встановлених завдань, зокрема, удосконалення нормативного забезпечення з питань координації дій з реалізації державної політики розвитку малого та середнього бізнесу; затвердження методичних рекомендацій щодо формування і реалізації політики розвитку малого та середнього підприємництва на регіональному і місцевому рівні; вико-

ристання можливостей програми ЄС з розвитку малого і середнього бізнесу «КОСМЕ» («COSME»), а також Європейської мережі підприємництва (EEN); забезпечення періодичного опитування щодо стану розвитку малого та середнього бізнесу для визначення ключових проблем та потреб; розроблення та виконання регіональних програм сприяння розвитку підприємницької діяльності серед ветеранів війни з відповідним фінансовим забезпеченням («ветеранський бізнес»); забезпечення розвитку та інституціоналізація мережі центрів підтримки підприємців агенціями регіонального розвитку за участі органів місцевого самоврядування сприятиме розвитку малого і середнього підприємництва в Україні.

Висновки. Удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів підприємництва передбачає здійснення ефективної державної політики з розвитку підприємництва, створення умов та стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій у суспільстві, забезпечення умов для доступу підприємців до кредитів та ринків, поліпшення комунікації та координації дій між суб'єктами підприємництва, органами державної влади і місцевого самоврядування та суспільством на основі євроінтеграційного спрямування.

Під час воєнного стану посилилася суспільна консолідація в Україні задля досягнення спільної мети на основі спільних цінностей. Мають місце прояви позитивних змін стратегічного спрямування у сфері публічного управління, передусім, підвищення ефективності взаємодії між органами державної влади, територіальними громадами, громадськими і волонтерськими організаціями та підприємцями. Утвердження такої практики співпраці держави та суб'єктів підприємництва сприятиме результативності діяльності.

Введення воєнного стану підтвердило, що Україна має колосальні перспективи, можливості та ресурси. Головний актив країни, на який необхідно зважати, це людський капітал. Саме тому механізм реалізації прав суб'єктів підприємницької діяльності має базуватися на загальнолюдських цінностях.

Література:

1. Капітаненко Н.П. Комунікативна функція права в умовах адаптації правової системи України до права Європейського Союзу. *Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції «Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти»: у 2 ч. Полтава : Россава, 2017. Ч. 1. с. 35–37.*
2. Капітаненко Н. П. Правові засади адміністративно-правового регулювання у сфері реалізації права інтелектуальної власності. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2019. № 2. Т. 2. С. 38–42. URL: http://pjuv.nuoua.od.ua/v2-2_2019/10.pdf
3. Тарахонич Т.І. Механізм дії права, механізм правового регулювання, механізм реалізації права:

особливості взаємодії. *Держава і право*. 2010. Вип. 50. с. 12–18.

4. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostantnya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnictva>

5. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.

6. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

7. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 3. ст. 23.

8. Огляд реалізації Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. URL: <https://www.me.gov.ua>

9. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода від 27.06.2014 р., ратифікована Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 р. № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021.

10. Григоренко Є., Шніцер М. Як після війни Україна має відновлювати економіку та бізнес. URL: <https://forbes.ua/money/yak-pisslya-viyni-ukraina-mae-vidnovlyuvati-ekonomiku-ta-biznes-velikedoslidzhennya-deloitte-15122022-10501>

11. Про утворення Ради бізнес-омбудсмена: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2014 р. № 691. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/691-2014-%D0%BF#Text> (Дата звернення 08.07.2023)

12. Анісімова М.Ф., Косуля І.В. Інститут податкового омбудсмена як один із засобів забезпечення прав людини в податкових відносинах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2014. №4. С. 128–132.

13. Положення про Державну установу «Офіс з розвитку підприємництва та експорту»: Наказ Державного секретаря Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 2021 №187. URL: <https://epo.org.ua/downloads/docs/polozhennya.pdf> (Дата звернення 08.07.2023)

14. Як утворився Офіс з розвитку підприємництва та розвитку. URL: <https://business.diia.gov.ua/pro/ofis>

15. Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 березня 2022 р. № 246-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/246-2022-%D1%80#n8> (Дата звернення 08.07.2023)

16. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24 березня 2022 року № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text> (Дата звернення 08.07.2023)

17. ЄРобота: гранти від держави на відкриття чи розвиток бізнесу. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=94321ef8-1418-479c>

18. Маніфест українського бізнесу на захист 42 статті Конституції. URL: <https://fru.ua/ua/media-center/news/fru/manifest-ukrajinskogo-biznesu-na-zakhist-42-statti-konstitutsiji> (Дата звернення 08.07.2023)

19. Національна економічна стратегія на період до 2030 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KP210179?an=1> (Дата звернення 08.07.2023)

Анотація

Капітаненко Н. П. Удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів підприємницької діяльності. – Стаття.

В статті проаналізовано складові механізму реалізації прав суб'єктів малого та середнього підприємництва та напрями його удосконалення. Наголошено на важливості підприємницької діяльності як багатогранного комплексного соціального явища, завдяки якому відбувається інноваційний розвиток, впроваджуються європейські стандарти життя, забезпечується найбільш повне задоволення потреб людини і суспільства.

Встановлено складові механізму реалізації прав суб'єктів підприємництва, а саме: норми права, які безпосередньо регулюють вказаний вид діяльності та передбачають права, свободи та гарантії статусу; органи влади, наділені відповідними повноваженнями задля представництва інтересів суб'єктів підприємництва та здійснення контролю їх діяльності, а також процедуру взаємодії зазначених органів; підстави для застосування юридичної відповідальності до підприємців; засоби захисту прав та законних інтересів суб'єктів підприємництва; громадські об'єднання для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів підприємців. Підкреслено, що сьогодні малий та середній бізнес адаптується до нових реалій, коли після пройдених перешкод через пандемію COVID-19 настав час функціонування в умовах воєнного стану, введення якого сприяло внесенню відповідних змін до законодавства та запровадженню державних програм, спрямованих на підтримку української економіки шляхом лібералізації, дерегуляції та посилення державної допомоги суб'єктам підприємництва. Досліджено, що саме вдалі своєчасні кроки держави та життєстійкість, адаптивність і ризиковість підприємців допомагають їм вистояти, реорганізуватися чи започаткувати новий бізнес, ставши надійною опорою для суспільства та держави в умовах воєнного стану. Визначено, що удосконалення механізму реалізації прав суб'єктів підприємництва передбачає здійснення ефективної державної політики з розвитку підприємництва, створення умов та стимулювання розвитку підприємницької культури та компетенцій у суспільстві, забезпечення умов для доступу підприємців до кредитів та ринків, поліпшення комунікації та координації дій між суб'єктами підприємництва, органами державної влади і місцевого самоврядування та суспільством на основі євроінтеграційного спрямування.

Ключові слова: права людини, суб'єкти підприємництва, реалізація прав, механізм реалізації прав, мале та середнє підприємництво, воєнний стан.

Summary

Kapitanenko N. P. Improvement of the business entities' rights implementation mechanism. – Article.

The article analyzes the components of the mechanism for implementation of small and medium-sized business entities' rights and the ways of its improvement. The research emphasizes the importance of business activity as a multifaceted complex social phenomenon that contributes to innovative development, the implementation of European standards of living, and ensuring the fullest satisfaction of human and social needs.

The article identifies the components of the mechanism for implementation of the business entities' rights, namely: the rules of law which directly regulate this type of activity and provide for the rights, freedoms, and guarantees of status; the authorities vested with the relevant powers to represent the interests of business entities and control their activities, as well as the procedure for interaction between these authorities; the grounds for applying legal liability to entrepreneurs; the means of protecting the rights and legitimate interests of business entities; public associations for the implementation and protection of rights and freedoms as well as the satisfaction of the public interests of entrepreneurs, in particular economic, social, cultural, environmental, and other interests. It is emphasized

that today small and medium-sized businesses are adapting to new realities when, after overcoming obstacles due to the COVID-19 pandemic, it is time to operate under martial law, the introduction of which contributed to the relevant amendments to legislation and the implementation of government programs aimed at supporting the Ukrainian economy through liberalization, deregulation, and increased state aid to business entities. This research shows that it is the successful timely steps of the state and the resilience, adaptability, and risk-taking of entrepreneurs that help them to survive, reorganize, or start a new business, becoming a reliable support for society and the state under martial law. It is determined that improving the mechanism for implementation of the business entities' rights involves carrying out an effective state policy on entrepreneurship development, creating conditions and stimulating the evolution of entrepreneurial culture and competencies in society, ensuring conditions for entrepreneurs' access to loans and markets, and improving communication and actions' coordination between business entities, public authorities, local self-government bodies, and society on the basis of European integration.

Key words: human rights, business entities, implementation of rights, mechanism of rights implementation, small and medium-sized business entities, martial law.